

УДК 330:334.722.8

Н.В. Савенко

Бучацький інститут менеджменту і аудиту

АКЦІОНЕРНИЙ КАПІТАЛ: СУТНІСТЬ ТА ФУНКЦІЇ

У статті висвітлено питання економічної сутності акціонерного капіталу. Уточнено визначення поняття «акціонерний капітал». Розглянуто функції акціонерного капіталу.

Ключові слова: капітал, акціонерний капітал, централізація капіталу, акціонерне товариство, функції акціонерного капіталу.

В статье освещены вопросы экономической сущности акционерного капитала. Уточнено определение понятия «акционерный капитал». Рассмотрены функции акционерного капитала.

Ключевые слова: капитал, акционерный капитал, централизация капитала, акционерное общество, функции акционерного капитала.

The article highlights the issues of economic substance of equity. The definition of "equity" is clarified. The functions of the share capital are discussed.

Key words: capital, equity, the centralization of capital, joint stock company, equity functions.

Досвід розвинутих країн з ринковою економікою показує, що розвиток акціонерної форми власності сприяє концентрації капіталу та інтегруванню його у напрямках, які забезпечують продуктивність та конкурентоспроможність підприємств на світових і національних ринках. Так, у США акціонерні товариства (корпорації) становлять лише 18 % усіх компаній, проте на їх долю припадає приблизно 90% обсягу продажу товарів і послуг [12, с. 314].

В Україні переваги акціонерної форми реалізуються недостатньо. Більшість вітчизняних підприємств, які трансформувалися в акціонерні товариства в процесі приватизації виявилися нездатними ефективно використовувати акціонерний капітал та управляти акціонерною власністю. Результатом некомпетентного управління акціонерним капіталом є низька ефективність його використання, не реалізований потенціал акціонерних товариств як емітентів фінансових інструментів для залучення інвестицій тощо.

З розвитком ринкових відносин все більша увага приділяється дослідженню акціонерного капіталу, що виник в процесі розвитку відносин власності. Науковцями ця категорія вважається визначеною раніше і дослідженню здебільшого підлягають окремі аспекти акціонерного капіталу а не його глибинна сутність. Слід зазначити, що теорія акціонерного капіталу є науковим підґрунтям, що сприяє розв'язанню проблем економічного зростання, відтворення та розподілу сукупного капіталу, зростання підприємницької та інвестиційної активності підприємств. Це посилює актуальність дослідження сутності та функцій акціонерного капіталу.

Проблеми формування акціонерного капіталу й ефективного функціонування акціонерних компаній досліджували багато зарубіжних та українських економістів. Окремі положення щодо акціонерного капіталу відображені у працях А. Сміта, К. Маркса, А. Маршала. Більш широко акціонерні відносини досліджуються у роботах О. Батури, В. Бодрова, І. Бондаря, В. Кудряшова, В. Євтушевського, Л. Мамічевої, С. Мочерного, І. Рєвак, А. Сірка, Л. Федулової, В. Федоренко та інших науковців.

Однак при значній кількості досліджень акціонерного капіталу, автори приділяють недостатньо уваги всебічному аналізу сутності акціонерного капіталу та його функцій, що не дає змоги розробляти ґрунтовні теоретичні і практичні рекомендації

щодо підвищення ефективності управління акціонерним капіталом із врахуванням специфіки розвитку вітчизняної економіки.

Важливість зазначених проблем та відсутність ґрунтовних теоретичних досліджень в українській економічній науці зумовили вибір теми статті, її мету і завдання дослідження.

Метою дослідження є спроба ґрунтовно розкрити сутність акціонерного капіталу, виділити та розкрити зміст його функцій.

Відповідно до поставленої мети визначено такі головні завдання:

- дослідити сутність акціонерного капіталу як економічної категорії;
- конкретизувати визначення поняття «акціонерний капітал» згідно сучасних реалій;
- виділити і розкрити зміст функцій акціонерного капіталу.

Від вирішення цих питань залежить створення підґрунтя для розуміння переваг акціонерної форми власності всіма суб'єктами ринкових відносин та розроблення і впровадження дієвих механізмів управління акціонерним капіталом.

Незважаючи на те, що поняття «акціонерний капітал» є широко вживаним, єдиного тлумачення його на сьогодні немає. Тому можна припустити, що ця категорія є неоднозначною та вимагає досконалого вивчення і аналізу. Починати дослідження, на нашу думку, варто із аналізу природи і причин виникнення акціонерного капіталу та уточнення визначення самого поняття «акціонерний капітал».

Дослідження природи акціонерного капіталу ми розпочнемо із огляду визначень капіталу, на даних як в історії економічних знань, так і у працях сучасних економістів. Капітал відноситься до головних домінант функціонування та розвитку економічної системи. Йому належить головна функція в розподілі, перерозподілі та споживанні матеріальних благ. Провідна роль економічної категорії «капітал» підкреслюється самим змістовим значенням цього поняття, що походить від латинського слова «capitalis» і означає головний [5, с. 719]. У різних енциклопедичних виданнях його характеризують як «загальновідоме, але вкрай важке для визначення поняття». Незважаючи на велику кількість теорій капіталу, наукова думка дотепер не виробила універсального визначення сутності капіталу, що відповідала би потребам як теорії, так і практики. Аналіз різноманітних поглядів на поняття капіталу дозволяє виокремити конкретні підходи до його визначення.

Прихильники матеріалістичного підходу відносять до капіталу «реальні цінності», при цьому у різних економістів різний склад цих цінностей. Вони вважають, що капітал – це: нагромаджена праця, відтворена у речах (засоби виробництва) (Д. Рікардо) [13, с. 239]; лише частка створених працею запасів, призначених не для особистого споживання власника, а для подальшого виробництва, й отримання доходу (А. Сміт) [14, с. 205; 14, с. 404]; речі, що створюють передумови виробництва та мають здатність приносити дохід (А. Маршалл) [18, с. 41]; блага довгострокового користування, створені для виробництва інших товарів (П. Самуельсон, У. Нордхауз, П. Хейне, Д. Хайман) [13, с. 241].

Таким чином, представники матеріалістичного підходу зосереджували свою увагу на характеристиці матеріально-речової сторони капіталу, яка зводилася до наступного: накопичені засоби виробництва, що використовуються для виробництва нових товарів; результат попередньої праці; те, що вкладається у виробництво і має здатність приносити дохід.

Економісти, що дотримуються монетарного підходу, вважають, що капітал – це: гроші, як універсальний, необхідний всім товар (Дж. Робінсон, Р. Дорнбуш) [13, с. 241]; джерело отримання відсотку (Дж. Кларк, Л. Вальрас) [13, с. 241]; «дисконтований потік доходу» (І. Фішер) [18, с. 44–51]; фонд купівельної сили; засоби одержання благ (Й. Шумпетер) [9, с. 143].

У сучасному напрямі монетарного підходу набула поширення концепція англійського економіста Дж.-М. Кейнса. Він вважав, що позичковий відсоток є «винагородою за розставання з ліквідністю», тобто грошима, які, на відміну від цінних паперів, можуть вільно і будь-коли за бажанням їх власника перетворитися на засіб купівлі будь-яких благ [12, с. 195–196].

Отже, представники монетарного підходу досліджували капітал як фінансовий ресурс, який використовується власником заради отримання доходу у вигляді відсотка. В основі даного підходу лежить теза про відсутність зв'язку між капіталом і конкретними благами, тобто капітал розглядається в якості фонду цінностей.

Перехід до постіндустріального, інформаційного та технологічного способу виробництва став поштовхом для дослідження капіталу поза межами речового і грошового його змісту. Науковці почали розглядати капітал як певні вкладення та розміщення, що дають змогу отримувати дохід. На цій основі сформувався концепція «фізичного», «людського», «інтелектуального» капіталу.

Прихильники теорії «людського капіталу» (Г. Беккер, Дж. Мінер, Т. Шульц, І. Ісаєнко, В. Щетініна) вважали, що у виробництві взаємодіють два фактори – «фізичний капітал» і «людський капітал». «Фізичний капітал» – це майно тривалого користування, яке застосовується фірмою в її діяльності, чи засоби виробництва. «Людський капітал» включає вроджені здібності і талант, а також освіту і набуту кваліфікацію, знання, навички, енергію людини. Взаємодія «фізичного» і «людського» капіталів і призводить до одержання економічної вигоди підприємством [9, с. 143].

Прихильники теорії «інтелектуального» капіталу вважають, що в індустріальному суспільстві основними факторами виробництва були праця і капітал, а у постіндустріальному – знання та інформація [12, с. 196–197].

Таким чином, прихильники теорії «людського капіталу» зосереджували свою увагу на чинниках продуктивної сили людини, що дозволяють впроваджувати інноваційні технології і, тим самим, збільшувати доходи як окремої людини, так і суспільства в цілому. Прихильники теорії інтелектуального капіталу вважають, що інтелектуальний капітал, який функціонує у сферах науки, освіти, управління, охорони здоров'я тощо, виступає головною передумовою нагромадження суспільного багатства.

Переломним моментом у дослідженні сутності капіталу і розвитку економічної думки стала фундаментальна праця «Капітал» К. Маркса. За визначенням К. Маркса «капітал – це не річ, а певне, суспільне, належне певній історичній формації суспільства виробниче відношення, яке представлено в речі і надає цій речі специфічного суспільного характеру» [11, с. 820]. На нашу думку, це найбільш змістовне визначення капіталу з усіх розглянутих нами концептуальних підходів.

Марксистський підхід до визначення сутності капіталу характеризується такими особливостями: капітал виникає у зв'язку з певними історичними, соціально-економічними і суспільними умовами; капітал не є річчю, а – правом на присвоєння пев-

ної частини результатів праці найманих працівників; капітал є динамічною категорією, що у процесі руху перетворюється в самозростаючу вартість; виникнення капіталу призводить до неминучої експлуатації працівників; походження додаткової вартості впливає з експлуатації працівників.

Узагальнюючи вищенаведені концепції і підходи, можна дійти до висновку, що сформулювати узагальнююче трактування поняття "капітал" дуже складно. Ця категорія має дуже багато різних значень і, якщо притримуватися якогось одного визначення, то неминуче вступаємо в протиріччя з іншим. Поряд з цим слід зазначити, що у всіх концепціях капітал асоціюється із здатністю приносити дохід. Так, за визначенням відомого українського економіста М.І. Туган-Барановського, капітал – «це ті чи інші цінні речі, котрі через певні суспільні умови набувають здатність зростати в своїй вартості і, таким чином, давати постійний дохід тому, кому вони належать» [15, с. 89]. Також можна виокремити інші головні риси у визначенні капіталу, зокрема: це накопичена певним чином кількість ресурсів у різних формах (грошовій, матеріальній, нематеріальній тощо), яка повинна постійно залучатися до відтворювального економічного процесу (кругообігу), тобто здійснювати рух; обов'язкова грошова вимірюваність; постійна орієнтація на зростання своєї вартості в ринкових умовах, де розглядаються альтернативні способи використання капіталу.

Отже, капітал – це самозростаюча вартість, або вартість, що приносить додаткову вартість [12, с. 174]. Звідси, акціонерний капітал – це вартість, що приносить акціонерам (власникам цього капіталу) додаткову вартість у безперервному кругообігу в акціонерній формі. Таким чином, природа акціонерного капіталу постає із загального трактування капіталу як категорії ринкової економіки і зводиться до його загальної формули.

З метою більш глибокого дослідження сутності акціонерного капіталу потрібно дослідити причини виникнення цієї категорії.

Історично появу акціонерного капіталу можна пояснити виникненням акціонерної форми власності. Акціонерна власність відрізняється від інших форм власності об'єктами і суб'єктами, відносинами між суб'єктами щодо формування об'єктів та механізмом економічної реалізації цих відносин.

Так, об'єктом акціонерної власності є акціонерний капітал, а її суб'єктом – акціонерне товариство (надалі – АТ), його акціонери і наймані працівники [12, с. 315]. Тобто, акціонерний капітал має обов'язкове організаційне оформлення – акціонерне товариство.

Згідно Закону України «Про акціонерні товариства» акціонерне товариство – це господарське товариство, статутний капітал якого поділено на визначену кількість акцій однакової номінальної вартості, корпоративні права за якими посвідчуються акціями [1; 3]. Даний Закон визначає, що учасниками товариства можуть бути фізичні і юридичні особи, а також держава в особі органу, уповноваженого управляти державним майном, або територіальна громада в особі органу, уповноваженого управляти комунальним майном, які є власниками акцій товариства [1; 4].

Процес становлення акціонерних товариств і, відповідно, акціонерного капіталу охоплює тривалий період історії і підпорядкований загальним законам еволюції форм підприємств. Основою і рушійними силами цієї еволюції є суперечності, притаманні приватній власності. Однією з них є суперечність між потребою у все біль-

ших розмірах капіталу та обмеженими можливостями його нагромадження в межах окремого підприємства.

Під нагромадженням капіталу розуміють процес перетворення додаткової вартості на капітал [6, с. 505]. Нагромадження капіталу здійснюється двома способами: шляхом його концентрації та централізації.

Концентрація капіталу – поступове збільшення розмірів капіталу внаслідок відтворення його в процесі капіталізації частини прибутку [6, 5].

Централізація капіталу – збільшення обсягів капіталу в результаті добровільного об'єднання чи примусового злиття (поглинання) декількох самостійно існуючих капіталів. Вона набула поширення наприкінці XIX ст. завдяки переростанню продуктивними силами масштабів індивідуальної капіталістичної власності (капіталу), що виявилось у неспроможності нагромадити достатньо капіталу для будівництва залізниць, великих металургійних підприємств та ін. Методом здійснення централізації капіталу в цей період була організація акціонерних товариств [7, с. 875]. К. Маркс писав: «Світ досі залишався б без залізниць, якби довелося чекати, поки нагромадження не доведе деякі окремі капітали до таких розмірів, що вони могли б справитися з будівництвом залізниці. Навпаки, централізація з допомогою акціонерних товариств досягла цього немов одним помахом руки» [10, с. 628–629].

Об'єктивна необхідність централізації капіталу зумовлена також дією закону усупільнення виробництва і праці, законів конкуренції, циклічного розвитку економіки та ін. [7, с. 875].

Отже, саме завдяки централізації капіталу виникла якісно нова форма капіталу – акціонерний капітал, який відкриває ширший простір для розвитку продуктивних сил, розширює межі капіталістичного виробництва, підвищує його загальну ефективність, прискорює процес концентрації виробництва і капіталу [7, с. 875]. Дж. К. Гелбрейт вважає, що «лише великі господарські організації здатні залучати необхідний для сучасного виробництва капітал; лише вони можуть мобілізувати робочу силу потрібної кваліфікації...» [4, с. 39].

Подальше дослідження суті акціонерного капіталу потребує вивчення його властивостей, руху і функцій.

Акціонерний капітал одночасно втілює у собі, по-перше, суттєві властивості категорії капіталу як самозростаючої вартості, по-друге, властивості тих особливих видів капіталу, формою організації яких він є [12, с. 314].

Характерною особливістю акціонерного капіталу є його подвійна природа. Централізація капіталу шляхом випуску і розміщення акціонерними товариствами своїх цінних паперів породила існування фіктивного капіталу. Під фіктивним капіталом розуміють сукупність цінних паперів акціонерного товариства – акцій, облигацій та їх похідних. Назва фіктивного капіталу породжена тим, що він створює ілюзію, ніби цінні папери є справжнім реальним капіталом, котрий приносить дохід, хоча безпосередньо не пов'язаний з індивідуальним відтворенням [13, с. 271].

Таким чином, утворення і розвиток акціонерних товариств призвів до своєрідного роздвоєння акціонерного капіталу: з одного боку, існує реальний капітал, а з іншого – його прояв у вигляді фіктивного капіталу. Але між реальним і фіктивним капіталом існує тісний зв'язок, який аргументовано О. Батурою. По-перше, фіктивний капітал не може існувати без реального. По-друге, на певних стадіях життєвого

циклу підприємства їх вартість може співпадати. По-третє, рух реального капіталу впливає на величину фіктивного [3, с. 55].

Слід зазначити, що реальний капітал функціонує як одне ціле і безпосередньо є об'єктом спільної неподільної власності акціонерів акціонерного товариства як юридичної особи. В той же час, фіктивний капітал у певних частках належить окремим акціонерам, знаходиться у їхньому безпосередньому володінні, розпоряджанні і використанні, тобто є об'єктом приватної власності акціонерів. Це надає асоційованій природі акціонерного капіталу приватного характеру, що і визначає його як спільну приватну власність [12, с. 322]. Отже, акціонерний капітал має індивідуально-суспільну природу і є особливою інтегрованою колективно-приватною формою, в якій поєднані переваги приватної власності і колективної форми ведення господарства.

Відомий український вчений В. Кудряшов відзначає, що «...спостерігається відносне відокремлення руху реального і фіктивного капіталу ...» [8, с. 49]. Реальний капітал, який вкладений в матеріальні і нематеріальні активи товариства, можна розглядати як промисловий капітал. Відповідно, рух реального капіталу буде аналогічний руху промислового капіталу.

Як відомо, кругообіг промислового капіталу в процесі виробництва матеріальних благ послідовно набуває і позбувається трьох функціонально особливих форм (грошової, продуктивної і товарної) і долає три стадії (обіг, виробництво та обіг). Кругообіг промислового капіталу відображає наступна схема (Г-Т...В...Т'-Г'): перша стадія (обігу) передбачає авансування грошей на виробництво товарів (Г-Т); друга стадія (виробництва) відображає процес виробництва (...В...); третя стадія (обігу) передбачає реалізацію виробленого товару і повернення авансованих грошей, що зросли (Т'-Г'). В процесі кругообігу промислового капіталу виникає додаткова вартість як наслідок самозростання капіталу [12, с. 215–218; 13, с. 205].

Фіктивний капітал формує частка реального капіталу у вигляді цінних паперів (ЦП) і його рух здійснюється на ринку цінних паперів за схемою (Г-ЦП-Г'). При бажанні стати власником певних ЦП, їх купують за певну суму грошей (Г). При виникненні потреби повернути назад свій грошовий капітал, ЦП продають за суму (Г'), яка може бути більшою чи меншою суми, витраченої при їх купівлі. Отримані власником ЦП кошти від їх продажу не є частиною реального капіталу. Останній може ще не завершити свій кругообіг, а власник ЦП, продавши їх, вже поверне свої гроші. По суті, купуючи і продаючи ЦП, їх власник купляє і продає не титули власності, а дохід, який приносить фіктивний капітал у вигляді дивідендів і відсотків [13, с. 271].

Отже, результатом руху реального капіталу є додаткова вартість, а фіктивного капіталу – розподіл і перерозподіл створеної реальним капіталом додаткової вартості, бо самі ЦП не створюють вартості. Таким чином, акціонерний капітал – це особлива форма капіталу, рух якого здійснюється за законами руху реального і фіктивного капіталу.

В. Кудряшов зазначає, що утворення акціонерних товариств відображає не тільки зміни в організаційних і правових нормах, але і формування особливої форми капіталу – акціонерного [8, с. 49]. Акціонерне товариство, на наш погляд,

слід розглядати в першу чергу як об'єднання капіталу, а не людей. З іншого боку, з позиції менеджменту акціонерне товариство є об'єктом управління власниками акцій, між якими виникають різноманітні відносини з приводу функціонування акціонерного капіталу.

До особливостей акціонерного капіталу можна віднести шляхи його формування та відносини власності, володіння та розпорядження.

Акціонерний капітал має асоційовану природу. Він утворюється через об'єднання капіталів потенційних акціонерів шляхом випуску і реалізації акцій. Асоційована природа акціонерного капіталу передбачає, що всі акціонери загалом і кожен акціонер зокрема є суб'єктом володіння, розпорядження і використання спільного капіталу АТ. Саме акція виступає економічним інструментом індивідуалізації акціонерного капіталу [8].

Процеси формування акціонерного капіталу залежать від організаційно-правових, економічних і соціально-психологічних особливостей акціонерного товариства (табл. 1).

Таблиця 1. Особливості акціонерних товариств як форми організації підприємницької діяльності і їхній вплив на формування акціонерного капіталу

Групи	Особливості акціонерних товариств	Вплив на формування акціонерного капіталу
Організаційно-правові	Розподіл функцій власності і управління	Наявність професійного менеджменту, що сприяє вибору оптимальних способів формування акціонерного капіталу
	Відокремлення власності товариства і власності акціонерів	Мотивація акціонерів, особливо з крупним пакетом акцій, до більш ефективної діяльності АТ
	Обмежена відповідальність акціонерів по зобов'язаннях АТ, тільки в межах своїх вкладів	Підвищення інтересу до акцій АТ
	Необмежений термін існування	Зниження ступеня ризику при купівлі акцій (фінансовому інвестуванні)
Економічні	Організаційні труднощі при заснуванні та реєстрації, що вимагають значних витрат коштів і часу	Відсутність перешкод щодо швидкого формування необхідного акціонерного капіталу шляхом проведення емісії акцій
	Визначений мінімальний розмір статутного капіталу акціонерного товариства (1250 мінімальних заробітних плат [1,11])	Гарантує інтереси кредиторів АТ
	Відсутність обмежень щодо збільшення статутного фонду	Своєчасна акумуляція необхідної суми ресурсів шляхом здійснення чергової емісії акцій
	Можливість використання ефекту масштабу виробництва	Можливість прискореного зростання акціонерного капіталу і відповідно доходів акціонерів
Соціально-психологічні	Поєднання інтересів значної кількості учасників корпоративних відносин	Інтегрування приватних капіталів в єдиний акціонерний капітал з метою досягнення загальних цілей, що сприяє гармонізації інтересів всіх учасників
	Можливість виникнення корпоративних конфліктів	Створюються надійні форми зв'язків між різними акціонерами, які направлені на підвищення ефективності АТ, що сприяє розв'язанню конфліктів і гармонізації інтересів всіх учасників АТ

Складено за [1; 3; 12; 13].

Досліджуючи сутність поняття «акціонерний капітал», доцільно проаналізувати визначення цієї категорії як вітчизняними, так і зарубіжними авторами (табл. 2).

Таблиця 2. Зміст поняття «акціонерний капітал»

№ п/п	Визначення поняття «акціонерний капітал»	Джерело
1	Сукупність індивідуальних капіталів, об'єднаних у результаті випуску цінних паперів, які зростають завдяки капіталізації частини прибутку та додаткової емісії акцій	[5, с.721]
2	Об'єднання індивідуальних капіталів шляхом випуску цінних паперів з метою ведення підприємницької діяльності та отримання прибутку	[13, с.270]
3	Основний капітал акціонерного товариства. Величина його визначається статутом товариства і формується за рахунок емісії акцій	[17, с.380]
4	Економічна форма реалізації акціонерної власності, тобто сукупність виробничих, економічних відносин між акціонерним товариством, його акціонерами і найманими працівниками щодо володіння, розпорядження і використання грошей, засобів виробництва та іншого майна акціонерного товариства з метою одержання додаткової вартості у формі прибутку акціонерного товариства, дивідендів та інших доходів акціонерів	[12, с.315]

Складено за [5; 12; 13; 17].

На основі проведеного дослідження сутності акціонерного капіталу та підходів до його визначення вітчизняними і зарубіжними авторами нами сформовано наступні визначення:

- акціонерний капітал – це капітал акціонерного товариства, що має асоційовану природу і створюється за рахунок об'єднання індивідуальних капіталів фізичних і юридичних осіб шляхом випуску і продажу акцій, які надають їх власникам право на отримання частини прибутку у вигляді дивідендів;

- акціонерний капітал – це система суспільно-виробничих відносин між акціонерним товариством, його акціонерами і найманими працівниками, що визначаються акціонерною формою власності з метою одержання додаткової вартості.

Враховуючи сутність акціонерного капіталу можна визначити функції, які він виконує.

В.О. Рибалкін і Л.П. Мамічева вважають, що функції акціонерного капіталу визначаються функціями, які притаманні акціонерній власності, зокрема: інтегрування капіталу підприємств різних типів, видів і форм власності в один акціонерний капітал; гармонізація приватних, групових і суспільних економічних інтересів; індивідуалізація спільного капіталу АТ; усупільнення капіталу; мотивація до ефективної, творчої праці; демократизація економічних відносин на рівні АТ і всієї економіки; соціалізація економіки, ринкового господарства [12, с. 322–324]. На думку автора, такий підхід є правильним, адже основою акціонерного капіталу є саме акціонерна власність.

І. Бондар виділяє наступні функції акціонерного капіталу: нагромаджувальну, гарантійну, стартову, структурну і концентрації капіталу [2, с. 16].

На основі проведеного аналізу запропонованих науковцями функцій акціонерного капіталу, нами виділено і розкрито зміст функцій, які не притаманні іншим формам капіталу, зокрема: інтеграційна, емісійна, гарантійна, нагромаджувальна, гармонізаційна, індивідуалізацій, усупільнення, мотиваційна, інвестиційна (табл. 3).

Аналіз виділених нами функцій дозволяє зробити висновок, що саме ці функції відрізняють акціонерну форму від інших форм капіталу. Серед розглянутих нами функцій основними ми вважаємо інтеграційну та емісійну, які дозволяють акумулювати достатню кількість ресурсів і сприяють інтеграційним процесам. В умовах ринкової економіки «...приватна власність у її класичному вигляді дезінтегрує суспільство, породжуючи складні соціальні проблеми» [16, с. 11]. В той час, як

здійснення суспільної інтеграції через акціонерні товариства дозволяє частково подолати відчуження людини від засобів виробництва, від результатів діяльності товариства і від участі в управлінні. Таким чином, можна припустити, що виділені функції акціонерного капіталу суттєво впливають на поширення і отримання домінуючого положення цією формою капіталу.

Таблиця 3. Функції акціонерного капіталу

Назва функції акціонерного капіталу	Зміст функції акціонерного капіталу
Інтеграційна	Акціонерний капітал утворюється об'єднанням капіталів як фізичних, так і юридичних осіб шляхом випуску і реалізації акцій, які дають право на отримання прибутку і визначають ступінь участі в управлінні АТ
Емісійна	Акціонерний капітал бере участь в емісії акцій і збільшується за рахунок додаткових емісій акцій
Гарантійна	Мінімальний розмір статутного капіталу АТ, визначений законодавчо, забезпечує інтереси власників і кредиторів АТ
Нагромаджувальна	Акціонерний капітал дозволяє швидко нагромаджувати фінансові ресурси шляхом емісії акцій для розширення виробничого процесу, фінансування інвестиційних проектів тощо
Гармонізаційна	Інтегрований акціонерний капітал створює надійні форми зв'язків, які направлені на підвищення ефективності АТ, між різними акціонерами як спільними власниками, що сприяє гармонізації приватних, групових і суспільних економічних інтересів всіх учасників корпоративних відносин
Індивідуалізація	Акціонерний капітал індивідуалізується через акцію, яка визначає частку капіталу акціонера в акціонерному капіталі АТ; дає акціонеру право участі в управлінні АТ; слугує економічною і правовою основою участі у присвоєнні результатів діяльності АТ через одержання дивідендів; економічно компенсує (гарантує) збереження внеску акціонера в капітал АТ при його виході з акціонерного підприємства шляхом продажу належних йому акцій
Усуспільнення	Акціонерний капітал перетворює об'єднані приватні капітали в асоційований суспільний капітал
Мотиваційна	Індивідуально-спільна природа акціонерного капіталу мотивує акціонерів як власників АТ до більш ефективної діяльності, що впливає на ріст їх добробуту
Інвестиційна	Акціонерний капітал виступає джерелом інвестування стратегічних і портфельних інвесторів. Ціль стратегічного інвестора – придбання контрольного пакету акцій з метою подальшого управління АТ. Ціль портфельного інвестора – одержання регулярного поточного доходу

Складено за [2; 12].

У результаті проведеного дослідження можемо зробити такі **висновки**:

- акціонерний капітал має асоційовану природу. Він створюється за рахунок об'єднання індивідуальних капіталів фізичних і юридичних осіб шляхом випуску і продажу акцій, які надають їх власникам право на отримання частини прибутку у вигляді дивідендів;

- акціонерний капітал – це система суспільно-виробничих відносин між акціонерним товариством, його акціонерами і найманими працівниками, що визначаються акціонерною формою власності, з метою одержання додаткової вартості;

- акціонерний капітал виконує інтеграційну, емісійну, гарантійну, нагромаджувальну, гармонізаційну функцію, а також функції індивідуалізації, усуспільнення, мотиваційну, інвестиційну функції. Основними функціями, які відрізняють акціонерну форму від інших форм капіталу, є інтеграційна та емісійна.

Перспективи подальших досліджень варто скерувати на дослідження внутрішньої структури акціонерного капіталу та його місця в структурі всього капіталу підприємства.

Бібліографічні посилання і примітки

1. Про акціонерні товариства : Закон України від 17 вересня 2008 р. № 514-VI [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>. – 26.11.2010.
2. Бондарь И. Акционерный капитал и его инвесторы / И. Бондарь // Акционер. – 2001. – № 1. – С. 16–20.
3. Батура О. Корпоративний капітал в умовах становлення та розвитку ринкових відносин в Україні / О. Батура, Т. Корягіна // Економіка України. – 2001. – № 1. – С. 50–57.
4. Гелбрейт Дж. Новое индустриальное общество / Дж. Гелбрейт. – М.: Прогресс, 1969. – 480 с.
5. Економічна енциклопедія: у 3 т. Т. 1. / редкол.: Мочерний С.В. (відпов. ред.) [та ін.]. – К.: Академія, 2000. – 864 с.
6. Економічна енциклопедія: у 3 т. Т. 2. / редкол.: Мочерний С.В. (відпов. ред.) [та ін.]. – К.: Академія, 2001 – 848 с.
7. Економічна енциклопедія: у 3 т. Т. 3. / редкол.: Мочерний С.В. (відпов. ред.) [та ін.]. – К.: Академія, 2002 – 952 с.
8. Кудряшов В.П. Современная акционерная капиталистическая собственность: сущность, эволюция, противоречия / В.П. Кудряшов. – К.-О.: Лыбидь, 1991. – 200 с.
9. Лысенко Л.И. Теории капитала: учетно-экономический аспект / Л.И. Лысенко, Д.В. Арлачев // Актуальні проблеми економіки. – 2006. – № 7(61). – С. 142–152.
10. Маркс К. Капітал. Критика політичної економії: в 3 т. Т. 1 / К. Маркс. – К.: Державне видавництво політичної літератури УРСР, 1954. – 790 с.
11. Маркс К. Капітал. Критика політичної економії: в 3 т. Т.3 / К. Маркс. – К.: Державне видавництво політичної літератури УРСР, 1954. – 926 с.
12. Політична економія: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / [Біленко Т.І., Бодров В.Г., Волинцев В.В. та ін.]; за ред. В.О. Рибалкіна, В.Г. Бодрова. – К.: Академвидав, 2004. – 672 с. – (Альма-матер).
13. Політична економія: підручник / [Федоренко В.Г., Діденко О.М., Руженський М.М., Іткін О.Ф.]; за ред. В.Г. Федоренка. – К.: Алерта, 2008. – 487 с.
14. Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов / А. Смит. – М.: Издательство социально-экономической литературы, 1962. – 684 с.
15. Туган-Барановський М.І. Політична економія: курс популярний / М.І. Туган-Барановський. – К.: Наукова думка, 1994. – 263 с.
16. Федулова Л.І. Корпоративні структури в інноваційній діяльності: світовий досвід та можливості для України / Л.І. Федулова // Економіка і прогнозування. – 2004. – № 4. – С. 9–27.
17. Фінансово-економічний словник / уклад. А.Г. Загородній, Г.Л. Вознюк. – К.: Знання, 2007. – 1072 с.
18. Шемятенков В.Г. Теории капитала / В.Г. Шемятенков. – М.: Мысль, 1977. – 224 с. – (Соврем. буржуазные экон. теории: критич. анализ).

Надійшла до редколегії 16.05.2011